

การวิเคราะห์คุณค่าบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์
อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

The Analysis of Values of Kathina Ceremony in Nong Sano Village,
Don Nang Hong Sub-district, Tha Uthen District, Nakhon Phanom Province

พระมหาประวิทย์ ธมฺมวโร (บุญเต็ม)¹,
จรัส ลีกา², พระครูภวนาโพธิคุณ³ และ พระครูศรีปริยัติบัณฑิต (ปพน แสงย้อย)⁴
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3,4}

Phramaha Prawit Dhammawaro (Boontem)¹,
Jaras Leeka², Phrakhru Bhavanabodhikun³
and Phrakhrusripariyatbandit (Paphon Saengyoi)⁴
Mahachulalongkornrajavidyalaya, KhonKaen Campus^{1,2,3,4}
Corresponding Author, Email: ghowit5626@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาบุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท 2. ศึกษาบุญกฐินบ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ 3. วิเคราะห์คุณค่าบุญกฐินบ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก ทศยภูมิจากเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัย พบว่า

1. บุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้วสามารถรับมานุ่งห่มได้ กฐินมีกำหนดระยะเวลาถวาย คือตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ระยะเวลานี้ เรียกว่า กฐินกาล คือระยะเวลาทอดกฐิน หรือ เทศกาลทอดกฐิน

* ได้รับบทความ: 28 สิงหาคม 2567; แก้ไขบทความ: 19 กันยายน 2567; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2567

2. บุญกุฐินบ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม สรุปได้ว่าเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปีในบ้านหนองสะโน เกี่ยวข้องทั้งกับความเชื่อในอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ และพุทธปรัชญาเถรวาท มีทั้งพิธีกรรมอันเป็นประเพณีที่เป็นสิ่งปฏิบัติ และจารีตที่ยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

3. คุณค่าบุญกุฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า บุญกุฐินทำให้เกิดคุณค่าในลักษณะที่เป็นความดีซึ่งเป็นคุณค่าแท้ คือ บุญนำความสุขมาให้แก่ผู้ได้เข้าร่วมพิธี และเป็นหนทางนำไปสู่นิพพาน ส่วนคุณค่าเทียม เป็นคุณค่าภายนอก ได้แก่ พิธีกรรม ประเพณีอันดีงาม ซึ่งจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนามั่นคง และยังส่งเสริมให้สังคมมีความสามัคคี เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ในแง่ของคุณความงามจะพบเห็นความสามัคคีของชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมในบุญกุฐินทำให้เกิดความภูมิใจ สุขใจ ที่ได้มีส่วนร่วมในบุญกุฐินครั้งนี้

คำสำคัญ: คุณค่า; บุญกุฐิน; บ้านหนองสะโน

Abstract

This research aims to 1) explore the Kathina ceremony within Theravada Buddhist philosophy, 2) study the Kathina ceremony in Nong Sano Village, Don Nang Hong Sub-district, Tha Uthen District, Nakhon Phanom Province, and 3) analyze the value of the Kathina ceremony in Nong Sano Village, Don Nang Hong Sub-district, Tha Uthen District, Nakhon Phanom Province. Employing qualitative research methods, the study examines primary data from the Tipitaka and secondary data from academic documents and related research, with analysis based on inductive reasoning and the deep interviews were conducted with 25 informants.

The research results were as follows:

1) In Theravada Buddhist philosophy, the Kathina ceremony allows monks who have completed the three-month retreat to receive new robes. The Kathina period, ranging from the first waning day of the 11th lunar month to the 15th waxing day of the 12th lunar month, is when the Kathina ceremony or festival takes place.

2) The Kathina ceremony in Nong Sano Village, associated with supernatural beliefs and Theravada Buddhist philosophy, is an annual tradition involving ritual practices and customs that have been preserved and followed to the present day.

3) The value of the Kathina ceremony in Theravada Buddhism in Nong Sano Village encompasses intrinsic good, which brings happiness to participants and leads towards Nibbana. Extrinsic values include the performance of beautiful ceremonies and traditions, which help to sustain Buddhism and promote social unity. Economically, it stimulates the community's economy. Aesthetically, the communal harmony observed during the ceremony brings satisfaction and joy to those involved in this meritorious event.

Keywords: The Value; The Merit Kathin; Ban Nong Sano

บทนำ

“กฐิน” เป็นศัพท์ในพระวินัยปิฎกเถรวาท เป็นชื่อเรียกผ้าไตรจีวรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือน แล้วสามารถรับมานุ่งห่มได้ (วิ.ม. 5/97/109) การทอดกฐินเป็นประเพณีที่เกิดจากความต้องการทำบุญและช่วยเหลือพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ให้ได้รับความสะดวกในเรื่องจีวรนุ่งห่ม ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี พระสงฆ์ไม่ต้องลำบากในการแสวงหาผ้าป่าหรือผ้าบังสุกุล มาซักล้างทำความสะอาด แล้วใช้ไม้สะดึงซึ่งผ้าเพื่อตัดเย็บเป็นจีวรเหมือนสมัยพุทธกาล เพราะจีวรมีผู้ตัดเย็บเป็นสินค้าไว้อำนาจอย่างมากมาย ทำให้ผู้ศรัทธาในบุญกฐินได้รับความสะดวกสบายในการหาปัจจัยเครื่องนุ่งห่มได้รวดเร็วขึ้น ปัจจุบันผ้ากฐินที่ใช้ในพิธีการทอดกฐินส่วนใหญ่เป็นผ้าสำเร็จรูป และมีบริวารอื่นๆ เพิ่มขึ้นเป็นบริวารกฐินอีกมากมาย ซึ่งในสังคมไทยส่วนใหญ่นิยมการทอดกฐินสามัคคี มีการเรียกร่วมเงินร่วมทอดกฐิน เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน โดยนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนโครงสร้างพื้นฐานระบบงานบริการสาธารณะเพื่อเพิ่มศักยภาพให้เมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตอบสนองความต้องการของคนทุกเพศทุกวัย ได้อย่างตรงจุด ซึ่งนั่นหมายถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมเมืองให้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่าการทอดกฐินนี้ แขนกลางอยู่ที่คุณค่าด้านจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาคุณค่าในเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งศึกษาคุณค่าในเรื่องศิลปะ ในชีวิตประจำวันของเรา จะมองเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ปรากฏอยู่ 2 ลักษณะคือ อย่างหนึ่งเป็นเรื่องระบบความเป็นอยู่ที่มีความสัมพันธ์กัน และอีกอย่างหนึ่งเป็นระบบคุณค่าหรืออีกนัยหนึ่ง เรามีประสบการณ์เกี่ยวกับข้อเท็จจริง สิ่งต่างๆ เหตุการณ์การกระทำ และความสัมพันธ์ต่าง ๆ และเรายังมีประสบการณ์เกี่ยวกับคุณค่าต่างๆ โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุดคือความจริง ความดี และความงามอีกด้วย ฉะนั้นถ้าเราเข้าใจหลักและจุดมุ่งหมายของประเพณีทอดกฐินนี้ ก็จะเข้าใจว่าทำไมการทอดกฐินจึงเป็นประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาของชาวไทย และสามารถสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นได้ (สุเมตต์ เทพโสธา, 2558 : 341)

ปัญหาของชาวบ้านหนองสะโนที่เป็นพื้นที่วิจัยโดยส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงอันสงส์หรือคุณค่าของบุญกฐินอย่างแท้จริง และยังมีหลายคนที่ไม่รู้เลยว่าองค์กฐินคืออะไร จึงไปมองบริวารกฐินเป็นตัวกฐิน ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาเจ้าภาพกฐินมีการผูกขาดเจ้าภาพกฐินคณะเดิมตลอดมา ถ้าปีไหนเจ้าภาพไม่มาจองชาวบ้านก็นิ่งเฉย เพราะสังเกตว่าหากไม่มีเจ้าภาพ ชาวบ้านก็ไม่เห็นว่าจะมีใครมาจับจองเป็นเจ้าภาพ เพราะมองว่าการเป็นเจ้าภาพจะต้องมีเงินเยอะๆ ถึงจะเป็นเจ้าภาพกฐินได้ เลยไม่กล้าที่จะจับจองเป็นเจ้าภาพกัน ส่วนใหญ่ที่ผ่านมาเจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ชักนำและจัดทำกฐินสามัคคีขึ้นมาเองเพื่อที่จะรักษาประเพณีบุญกฐินนี้ไว้ ในแต่ละปีที่ไม่มีเจ้าภาพประจำมาจองของปีนั้นๆ และอีกอย่างเจ้าภาพกฐินเองเหมือนไม่รู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของบุญกฐินเท่าที่ควร ถึงขนาดเลือกผู้รับกฐินเองได้ ด้วยความเกรงใจที่เจ้าภาพมาอุปถัมภ์วัดมาโดยตลอด เจ้าอาวาสก็ต้องตามใจเจ้าภาพทั้งที่รู้ว่าจะไม่สามารถทำได้ หากปีนั้นได้มีมติสงฆ์ที่จำพรรษาในอาวาสนั้นได้มีมติแล้วว่าจะให้ผู้ใดรับผ้ากฐินในปีนั้น เป็นต้น ตลอดจนทอดกฐินเพื่อสร้างโน่น สร้างนี่ เพื่อเอาเงินเอาทอง ตลอดจนกระทั่งว่าจะได้ไปเที่ยว กลายเป็นกฐินเที่ยว กฐินทัศนจาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์หลักของการทอดกฐินได้ถูกต้องความสำคัญ ไปมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของบริวารกฐินเป็นหลัก (สุริย์ ชนะโสภิตานนท์, 2560 : 103)

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คุณค่าบุญกฐิน ของบ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” เพื่อให้เข้าใจหลักการทำบุญกฐินที่ถูกต้องตามหลักพุทธานุญาต เพื่อให้เกิดคุณค่าจากบุญกฐิน และจะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้องสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าบุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คุณค่าบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ถึงคุณค่าบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2. ศึกษาบริบทพื้นที่วิจัย ได้แก่ บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอนาคู จังหวัดนครพนม
3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์กับข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อสรุปเป็นประเด็นปัญหาเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม
4. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แท้จริงของบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอนาคู จังหวัดนครพนม แล้วนำไปสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย
5. การสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการนำผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก
6. การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเครื่องมือที่สร้างขึ้น และได้ผ่านตรวจสอบความเชื่อมั่นจากผู้ทรงคุณจำนวน 3 ท่าน แล้ว เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน และชัดเจน จากบุคคลที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้วิจัยได้พิจารณาแล้วว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย
7. การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้มาทั้งหมด 2) แยกแยะข้อมูลในด้านต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ 3) เปรียบเทียบข้อมูล ลักษณะที่เหมือนกัน และแตกต่างกัน 4) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี 5) สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คุณค่าบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอนาคู จังหวัดนครพนม ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาแล้วจึงนำผลการศึกษานั้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ สรุปได้ดังนี้

1. บุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่า กฐิน เป็นศัพท์ในพระวินัยปิฎกเถรวาท เป็นชื่อเรียกผ้าไตรจีวรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้ว สามารถรับมานุ่งห่มได้ กฐินมีกำหนดระยะเวลาถวาย จะถวายตลอดไปเหมือนผ้าชนิดอื่นมิได้ ระยะเวลานั้นมีเพียง 1 เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 (วันเพ็ญเดือน 12) ระยะเวลานี้เรียกว่า กฐินกาล คือระยะเวลา ทอดกฐิน หรือ เทศกาลทอดกฐิน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพุทธานุญาตให้ภิกษุ

พร้อมใจกันมอบผ้าผืนใดผืนหนึ่งในสามผืนให้แก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ผู้มีคุณสมบัติที่สมควรแก่การรับผ้ากฐินและภิกษุผู้รับผ้ากฐินเป็นผู้ดำเนินการกรานกฐินในท่ามกลางระหว่างสงฆ์หลังจากนั้นจะต้องประกาศให้คณะสงฆ์รับทราบเพื่ออนุโมทนา เมื่อคณะสงฆ์อนุโมทนาแล้วพระภิกษุองค์ที่ครองจึงมีสิทธิในผ้ากฐินผืนนั้น ชาวพุทธมีความเชื่อการทอดกฐินว่าจะได้อานิสงส์ยิ่งใหญ่ที่สุดที่จะประมาณมิได้ เพราะเป็นกาลทานทำได้เฉพาะกาล

พระวินัยปิฎก มหาวรรค กฐินขันธกะ ว่าด้วยเรื่องพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุกรานกฐินนั้น ถือเป็นมูลเหตุที่สำคัญของเรื่องกฐินโดยมีใจความของการ “กรานกฐิน” กล่าวว่า สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถีครั้งนั้นภิกษุชาวเมืองปาฐะยะจำนวน 30 รูป ทั้งหมดถืออารัญญิถุดงค์ถือปณทปาติถุดงค์และถือเตจวิริถุดงค์เดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้วันเข้าพรรษาไม่สามารถจะเดินทางไปให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้จึงเข้าพรรษาในเมืองสาเกต ระหว่างทางภิกษุชาวเมืองปาฐะยะเหล่านั้นมีใจริษยาอยู่จำพรรษาด้วยคิดว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ๆ พวกเราห่างเพียง 6 โยชน์ แต่พวกเราไม่ได้เฝ้าพระองค์ ครั้นล่วงไตรมาสภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาแล้วเมื่อปวารณาแล้วฝนยังตกชุกอยู่พื้นแผ่นดินชุ่มชื้นไปด้วยน้ำเป็นหล่มเลน พวกเขามีจิวรุ่มชื้นด้วยน้ำ เหน็ดเหนื่อย เดินทางเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายยังสบายดีหรือยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุกหรือและบิณฑบาตไม่ลำบากหรือ” ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ยังสบายดีพระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้พระพุทธเจ้าข้า อนึ่งพวกข้าพระองค์เป็นผู้พร้อมเพรียงกันร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และบิณฑบาตไม่ลำบากพระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาสพวกข้าพระองค์มีประมาณ 30 รูป เป็นภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ เดินทางมากรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้ถึงวันเข้าพรรษาไม่สามารถจะเดินทางมาให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้จึงจำพรรษาที่เมืองสาเกต ระหว่างทางพวกข้าพระองค์ริษยาใจอยู่จำพรรษาด้วยคิดว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ ๆ พวกเราห่างเพียง 6 โยชน์ แต่พวกเราไม่ได้เฝ้า”พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน จากพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ทำให้มีการทำบุญกฐินเกิดขึ้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชาวพุทธเรานั้นได้ช่วยกันรักษาประเพณีการทำบุญกฐินสืบต่อกันมาจนเป็นอย่างดี

2. บุญกฐินบ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม สรุปได้ว่าเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปีในบ้านหนองสะโน เกี่ยวข้องทั้งกับความเชื่อในอำนาจนอกเหนือธรรมชาติและพุทธปรัชญาเถรวาท มีทั้งพิธีกรรมอันเป็นประเพณีที่เป็นสิ่งปฏิบัติและจารีตที่ยึดถือสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง คือ เจ้าอาวาส หัวหน้าชุมชน จะนัดประชุมคณะสงฆ์พร้อม

ชาวบ้าน และแจ้งข้อมูลต่างๆ ให้รับทราบกันทั่ว และจะเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ หลังจากที่ได้ประชุมมอบหมายหน้าที่ของแต่ละคนเรียบร้อยแล้ว (จากวาระการประชุม) ก่อนจะถึงวันงานประมาณ 1 สัปดาห์ ก็จะมีการเริ่มจัดเตรียมสถานที่ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยคณะสงฆ์และชาวบ้านก็ได้พากันมารวมตัวกันที่วัด เมื่อเตรียมเครื่องอัฐบริวารหรือบริวารภรณ์เรียบร้อยแล้ว ถึงกำหนดวันเวลา คณะเจ้าภาพพร้อมกันนำเครื่องภรณ์มาถึงวัด นำมาจัดวางให้เรียบร้อย ถึงเวลาทอดกฐินมีการแห่องค์กฐินและบริวารภรณ์เดินรอบอุโบสถ 3 รอบ เสร็จแล้วนำเข้าไปถวายในพระอุโบสถหรือศาลาการเปรียญ แล้วแต่ทางวัดจะกำหนด ส่วนมากมักจะทำบนศาลาการเปรียญเพราะกว้างขวางจุคนได้มาก พอถึงเวลานัดหมายคณะสงฆ์ที่จำพรรษาพร้อมอาวาสเดียวกันช่วงเช้าพรรษาก็ได้ร่วมทำพิธีกรานกฐินเป็นอันเสร็จพิธี

3. คุณค่าบุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอนาคู จังหวัดนครพนม สรุปได้ว่า คุณค่าที่ได้จากบุญกฐิน สามารถวิเคราะห์ได้ว่าคุณค่าทางจริยศาสตร์นั้นปรากฏชัดทั้งในรูปแบบของคุณค่าแท้ คือบุญนำความสุขมาให้และเป็นหนทางนำไปสู่นิพพานอย่างแท้จริง แต่สำหรับบุญกฐินนั้นถือได้ว่าเป็นจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้ชีวิตเป็นปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน คือ มี กาย วาจา ใจ ที่สภาวะและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สิ่งสำคัญที่เราเชื่อกันมากก็คือบุญ อันเป็นมหากุศล ได้รับคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจ และคุณค่าด้านอื่นๆ ก็สำคัญเช่นกัน และคุณค่าเทียม คือ คุณค่าภายนอก ทั้งเรื่องการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ประเพณีอันดีงาม คุณค่าด้านสังคมทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน คุณค่าด้านเศรษฐกิจมีการจับจ่ายซื้อของมาทำโรงทานเป็นการร่วมทำบุญที่ช่วยเหลือเศรษฐกิจในชุมชนอีกทาง ทางด้านสุนทรียศาสตร์ คือ ความสามัคคี การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดงานบุญกฐินขึ้น เป็นทัศนคติแบบอัตวิสัย โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการนั่นเอง

ทั้งนี้การทำบุญกฐินยังถือว่ามีความสำคัญต่อผู้ที่ถวายผ้ากฐิน และผู้รับนั้นจะมีอันสงฆ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยอันสงฆ์ที่ได้รับสำหรับผู้ทอดกฐินตามกาลคือจะได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นผู้มีบุญมาก มีจิตใจผ่องใสไม่เศร้าหมอง ครั้นเมื่อละจากโลกนี้ไปจะเกิดในเทวโลกเสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ตลอดกาล เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะมีรูปร่างงดงามเป็นสง่างามเกรงขาม เกิดอยู่ในตระกูลสูงศักดิ์มีทรัพย์สมบัติมาก มีผู้ยกย่องสรรเสริญเคารพบูชา อุดมด้วยชื่อเสียงอันดี กุศลนี้จะป้อนปัจจัยสนับสนุนให้ได้สมดังปรารถนา ผู้ถวายได้รับบุญคือเป็นผู้ที่ขจัดกิเลส ความโลภมีจิตผ่องใส เป็นผู้มั่งคั่งในทางทรัพย์สินมีโภคทรัพย์มีความเจริญในหน้าที่การงาน เป็นผู้อันเป็นที่รักของเทวดา และมิตรเพื่อนบ้าน มีผิวพรรณงาม เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปได้เป็นผู้ส่งเสริมพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในคุณงามความดีมีจริยธรรมเมื่อละโลกนี้ไปแล้วได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ผู้วิจัยเห็นว่า บุญกฐินถือว่าได้อันนึ่งส่กว่าบุญอื่น ๆ หลายเท่า เพราะเหตุว่า ทำในช่วงเวลาจำกัด คือ ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นถึงอรุณของวันใหม่ และต้องใช้กำลังคน ทุนทรัพย์มาก ถ้าทำไม่ทันเป็นอันว่า เสียพิธี ฉะนั้นเมื่อทำเสร็จทันเวลาจึงส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้ทำบุญเป็นอย่างมาก การนี้จึงเป็นเครื่อง ชี้ให้เห็นความสำคัญของคุณค่าที่แอบแฝงอยู่ในบุญกฐิน อันเป็นคุณค่าที่มาจากภูมิปัญญาของคนไทย ที่รังสรรค์ประเพณีบุญกฐินขึ้นมาใช้ในวิถีชีวิตของคนไทยนั่นเอง

การกรานกฐินเป็นกิจกรรมที่เน้น ความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการแสดงออกด้วยความเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการแบ่งปันเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ซึ่งการแสดงออกหรือการกระทำดังกล่าว หากไม่มีในหมู่สงฆ์ผู้ร่วมการกรานกฐินแล้ว การทำจิวกก็ไม่สามารถสำเร็จเป็นผืนใดผืนหนึ่งใน 3 ผืนได้ทัน ในวันเดียว เพื่อให้กับภิกษุผู้กรานตามที่มีมติร่วมกันให้ความเห็นชอบแล้วในที่ประชุมสงฆ์ แม้การจัดการ ผ่ากฐินที่มีผู้ศรัทธานำมาถวายมากอย่าง เรียกว่า “บริวารกฐิน” นั้น ก็มีหลักในการจัดการของการใช้สอย เพื่อความเป็นอยู่ ด้วยความมักน้อยสันโดษ เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ตามพระวินัย ซึ่งถือ ตามมติของสงฆ์ คือ ให้ความเสมอภาคกับ พระสงฆ์ทุกรูปในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ทำให้สังคมสงฆ์มีความ สามัคคี ประองดองกัน ซึ่งหมายความว่า สังคมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นสังคมประชาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับความสามัคคี การมีส่วนร่วมด้วยแรงกายและแรงใจ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นเครื่อง ระลึกถึงกัน กิจกรรมการทอดกฐินที่ปฏิบัติตามพระวินัย จึงมีคุณค่าต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็น แบบอย่างของการปกครองตามหลักประชาธิปไตย

อภิปรายผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คุณค่าบุญกฐิน บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่สนใจเหล่านั้นมาเพื่อการ อภิปรายผล ดังนี้

1. บุญกฐินในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า การทำบุญกฐินนั้นถือว่าเป็นบุญเฉพาะกาล เพราะเป็น บุญที่สามารถทำได้ในช่วงเวลาที่จำกัด คือ ช่วงแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เท่านั้น ซึ่งถือว่าเวลากำหนดเพียงแค 1 เดือน ถ้าเลยช่วงเวลานั้นไปก็จะไม่ใช่การทำบุญกฐินอีกต่อไป ซึ่งวิธีการ ทำบุญกฐิน มีขั้นตอนลำดับตั้งแต่ การจองกฐิน การตั้งองค์กฐิน นำกฐินไปทอด การถวายกฐิน การกราน กฐิน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ (พระมานิต ฐานวโร, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ และ พระโสภณพัฒน บัณฑิต, 2564 : 39) ได้ทำวิจัยเรื่อง “พลวัตประเพณีบุญกฐินของชาวดำบลอุมเม้า อำเภอยางตลาด จังหวัด กาฬสินธุ์” พบว่า กฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนาที่มีรากฐานมาจาก พระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน เป็นพุทธานุญาตที่มอบให้แก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาส 3 เดือน ในวัดนั้นต้องมีภิกษุอยู่จำพรรษาไม่น้อยกว่า 5 รูป ขึ้นไป ให้กรานกฐินได้หลังออกพรรษา

มีกำหนดภายใน 1 เดือน เป็นทานพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้โดยไม่ต้องร้องขอ ด้วยพุทธประสงค์ให้การอนุเคราะห์ในเรื่องผ้าจีวรนุ่งห่ม สร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ทำให้ได้รับอานิสงส์กุศล และเป็นการสนับสนุนพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธานำผ้ากุศลไปถวายแก่พระสงฆ์หลังวันออกพรรษา จึงเรียกพิธีกรรมนี้ว่า ประเพณีการทำบุญกุศล มาจนถึง ซึ่งสอดคล้องกับ (ศิริทร มุขสาร, 2560 : 47) ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดงานทอดกฐินพึงประสงค์ในพุทธศตวรรษที่ 26” พบว่า กฐินเป็นผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระบรมพุทธานุญาตให้พระภิกษุอยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสแล้วรับผ้านั้นมาทำเป็นผ้าไตรจีวรได้ภายใน 1 เดือนนับจากวันออกพรรษา คือ ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 รูปแบบการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลมิได้แยกประเภทไว้และเป็นวิธีการทำบุญที่เรียบง่าย มีเพียงอุปัชฌาย์ไปทอดถวายและผ้าที่นำไปทอดถวายเป็นผ้าสีขาวเพราะพระภิกษุทำผ้าไตรจีวรเอง เป็นต้น

2. บุญกุศล บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม รูปแบบกุศลสามัคคี เป็นกุศลที่มีเจ้าภาพหลายคนร่วมกัน ไม่จำเป็นว่าใครบริจาคมากน้อย แต่มักตั้งเป็นคณะทำงานขึ้นมาดำเนินการและมีหนังสือบอกบุญไปยังผู้อื่น เมื่อได้ปัจจัยมาเท่าไรก็จัดผ้าอันเป็นองค์กุศลรวมทั้งบริวารไปทอด ณ วัดหนองสะโน ซึ่งกฐินชนิดนี้เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เพราะนอกจากทำบุญกุศลแล้ว ยังนำปัจจัยที่เหลือไปช่วยทำนุบำรุงวัด เช่น ก่อสร้างศาสนสถาน บูรณะปฏิสังขรณ์โบสถ์ เจดีย์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ (พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลขานวพงศ์, 2554 : 4) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา : กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา” พบว่า งานจุลกฐินของวัดอนาลโยทิพยารามมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านสังคม ซึ่งได้ก่อให้เกิดความสามัคคีในทุกภาคส่วน การจัดพิธีปลุกผ้ายและพิธีรดน้ำดูแลต้นผ้ายล่วงหน้าถึง 6 เดือน ก่อนการจัดพิธีจุลกฐินใหญ่ เป็นบ่อเกิดแห่งความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เป็นต้น และซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรม และสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพระพุทธศาสนิกชนไทยใน ปัจจุบัน” พบว่า กษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงมีความเชื่อเรื่อง บาป บุญ คุณโทษ นรก สวรรค์ตามหลัก คำสอนของพระพุทธศาสนา ทรงบำเพ็ญราชกุศลนานัปการ เช่น ทรงผนวช ทรงถวายผ้าพระกฐินตามราชประเพณีอย่างต่อเนื่อง (พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก), 2534 : 1)

3. คุณค่าบุญกุศลในสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษา บุญกุศล บ้านหนองสะโน ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า คุณค่าการทำบุญกุศลของชาวบ้านหนองสะโน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มี 6 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านศึกษา ด้านการท่องเที่ยว และ ด้านทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ (สุเมตต์ เทพโสธา, 2558 : 1) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การทอดกฐิน สร้างความสามัคคีได้บุญ มีอานิสงส์ ตามแนวความเชื่อของชาวพุทธ” พบว่า การทอดกฐินจัดว่าเป็นสังฆทานอย่างหนึ่ง แต่เป็นสังฆทานที่พิเศษ โดยปกติ สังฆทานก็มีอานิสงส์มากกว่าทานทั่ว ๆ

ไปที่ เป็นวัตถุลานอยู่แล้ว แต่ว่าการทอดกฐินพิเศษกว่านั้นเพราะปีหนึ่งทำได้ครั้งเดียวและที่สำคัญ คือ เป็นเครื่องเชิดชูและส่งเสริมสามัคคีธรรม ธรรมะในใจคน ข้อแรกที่สำคัญ คือ เมตตา ถ้ามีเมตตาแล้วก็จะ มีการทำความดีให้กันและกัน มีความเอื้อเฟื้อกัน ความเอื้อเฟื้อหรือการทำดีต่อกันเป็นเสมือนสะพาน ที่เชื่อมผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าไม่มีความเมตตากรุณาต่อกันแล้ว เป็นการยากความสามัคคี จะเกิดขึ้นได้กันได้ อย่างว่าแต่ความสามัคคีในประเทศเลย แม้กระทั่งในครอบครัว หรือระหว่างสามีภรรยา ถ้าไม่มีเมตตาต่อกันความสามัคคีก็เกิดขึ้นได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับ (ประยูร คลายโสภ, 2539 : 1) ได้ทำ วิจัยเรื่อง “ศึกษาพระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษากรณีเปรียบเทียบ ประเพณีทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนในเขตราชบุรีบูรณะ จังหวัดกรุงเทพมหานคร และอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า ประเพณีการ ทอดกฐินในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาล ในปัจจุบัน การทอดกฐิน มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเพิ่มวัตถุประสงค์เข้าอีกอย่างหนึ่ง คือทอดกฐินที่เน้น เพื่อการหาเงินทุนไปใช้ในการพัฒนาวัด ก่อสร้างโบสถ์วิหาร ถนน และสาธารณูปโภคอื่น ๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาวิเคราะห์ถึงรูปแบบการจัดพิธีทอดกฐินสมัยใหม่ โดยเฉพาะในส่วนของการ เตรียมการฝ่ายฆราวาส ที่เน้นไปในทางการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการแสดง ศิลปวัฒนธรรม เช่น กรณี การจัดแสงสีเสียง ดำเนินการทอดกฐิน เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญกฐินที่มีอิทธิพลต่อวิถีวัฒนธรรมชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ประยูร คลายโสภ. (2539). ศึกษาพระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษากรณี เปรียบเทียบประเพณีทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนในเขตราชบุรีบูรณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร และอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เปรียบเทียบ. มหาวิทยาลัยมหิดล).
- พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลชานวงศ์). (2545). ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธ ล้านนา: กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. (ปริญญาพุทธศาสตร มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาจรัญ การบรรจง. (2545). ศึกษาเรื่องสังฆทานในทัศนะของชาวพุทธไทย. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มานิต ฐานวโร, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา และ พระโสภณพัฒนบัณฑิต. (2564). พลวัตประเพณี บุญกฐินของชาวดำบลอุ่มเม่า อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร. *Journal of Modern Learning Development*, 6(5), 39-51.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิรินทร มุขสาร. (2560). รูปแบบการจัดงานทอดกฐินพึงประสงค์ในพุทธศตวรรษที่ 26. (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุเมตร เทพโสธา. (2558). การทอดกฐิน สร้างความสามัคคีได้บุญ มีอานิสงส์ ตามแนวความเชื่อของ ชาวกุฎ. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร, 4(1).
- สุรีย์ ชนะโสภิตานนท์. (2560). รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวกุฎ. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.